

*Jasna Burić**

Medijsko izvješćivanje o suicidu maloljetnika

Summary

Within the civil society nowadays we have a lively discussion about the essence and the meaning of the media. However, if we want to capture the essence and the meaning of the media, we need to capture the man in the phenomenon of his wish for perception. Surely, there's no information without the media exponents. However, when it comes about informing, each medium is equally important. It's the information that's essential to the media.

While reporting about the suicide of a minor, the media need to take into account the person's dignity, the dignity of his family, not publishing the photo, the name(s), information, or a very intimate story- because in that way they ruin each notion of respecting the right to privacy as well as the notion of human dignity. The aim of the ethics is to come back again and again and remind us of the sublimity of human dignity. It's out of reach of the man's power: it's there regardless of the circumstances in which an individual lives. Man can respect or disrespect it, but he cannot give it or take it away. In that context the bioethical aspect of the human life or death has to be spared of each saleability, the intention to increase the circulation, turning the information into amusement or any trend.

Ključne riječi: bioetika, mediji, suicid, dostojanstvo, poremećaj, senzacionalizam

* Autorica je doktorica znanosti, urednica HTV-a i nastavnica Sveučilišta u Dubrovniku

Tijekom 2006. i početkom 2007. godine u medijima, tiskanima i elektroničkim, urednici i novinari koji su odgovorni za iznošenje informacija u javnost - objavljivali su na svojim naslovnicama ili u udarnim minutama vijesti i dnevnika, teme koje su izazivale strah i sablazan javnosti: gotovo da nije bilo medija koji nije izvijestio o slučajevima suicida ili pokušaja suicida maloljetnika.

Nakon niza samoubojstva maloljetnika - potresnog suicida dviju tinejdžerica na Rabu, koji je danima punio naslovnice novina i TV vijesti te je takvim pisanjem i izvješćivanjem zastrašivao roditelje diljem zemlje, mediji su odmah potom izvijestili o pokušaju vješanja jednoga dječaka u Đurđenovcu, zatim o samospaljivanju dječaka u jednoj varaždinskoj školi. Ubrzo nakon tih medijskih izvještaja, slijedila su nova samoubojstva - djevojčica je počinila suicid u svojoj kući u Našičkom Markovcu.

Struka i javnost- nepodijeljeni su u razmišljanju: izvješćivanje medija u udarnim terminima i na naslovnicama novina potiče nove suicide.

Živimo u informatičko doba i nije moguće prešutjeti bitne informacije od općeg interesa za javnost, bile one političke, kulturološke, gospodarske ili razvojne važnosti za zemlju. Međutim, pitanje suicida maloljetnika fenomen je za koji stručna javnost nepodijeljeno tvrdi kako nema mjesta na naslovnicama najprodavanijih novina ili pak u prvim minutama TV dnevnika. Zašto je potrebno znanstveno istražiti i tu konstataciju znanstveno braniti u vremenu kada mediji pokazuju svoje zabrinjavajuće lice kojime ne ulijevaju povjerenje, simpatiju ni naklonost javnosti?

Mediji su svuda oko nas, njihova društvena uloga i utjecaj toliko su snažni da svojim djelovanjem i propagandom mogu utjecati na raspoloženje javnosti i sudjelovati u stvaranju budućih događaja. Vijesti su zauzele mjesto jutarnje molitve, večernje vijesti su skup svih dnevnih događanja kojima se neprestano pune naše misli, lukavo i gotovo na rubu zakona. Nude se u dnevnim novinama pornografski oglasi, a okružuju nas trač, seks, kriminal. I sve se to događa u svakome kutku svijeta, bez iznimke. S pravom McLuhan zaključuje kako mediji svijet čine globalnim selom.¹

Mediji su, među najvažnijim i najmoćnijim postignućima čovjeka postmoderne, mijenjaju svijet, mogu to činiti nabolje, i nagore. Izvješćivanje o suicidu i objavljivanje takve vijesti na početku informativne

¹ M.McLUHAN, *The Medium is the Message*, Corte Modera (Gingko), 1996., str. 26.

emisije /headlines/ te iznošenje najsitnijih pojedinosti počinjenja djela, kao i primjer „medijskog zlostavljanja“ obitelji počinitelja suicida koju u najtragičnijem trenutku novinari traže da komentira svoje osjećaje za javnost, najbolje oslikava tu nepoželjnu i lošu ulogu medija.

Košir, Zgrabljic, Ranfl kažu: Zašto su masovni mediji tako snažni poput oružja, poput čarobnoga zaslona, poput sudbinskih riječi? Što rade s nama i što mi činimo s njima? Zašto su djeca u jednom njemačkome istraživanju rekla da je današnja škola zastarjela te da žele steći znanje o uporabi medija, njih čak 55%?²

Mladi ljudi vjeruju medijima, oni donose vijesti o njihovim junacima, idolima, medijskim zvijezdama. Zadaća osoba koje kreiraju medije jest poticati odgovorno novinarstvo. No, je li novinarstvo pokazalo svoju profesionalnost i zrelost kad su u pitanju teme koje imaju potrebu za snažnim bioetičkim diskursom?

Tijekom 2006. i 2007. godine u Hrvatskoj je neprihvatljivo velik i značajan prostor u medijima ustupljen suicidima maloljetnika. Tisak je od tih tragičnih događaja napravio neukusan medijski cirkus, mnogi su novinari s neobjašnjivom strašću komentirali i opisivali suicid, a sve to je izazivalo zgražanje javnosti ali i reakciju mnogih kolega koji su osudili potrebu medijskog izvješćivanja o suicidima djece.

Pitanje etike u medijima je slojevito. Najviše se raspravlja o površinskom sloju, zapravo o problemima i pitanjima javnoga ukusa. Tu uočavamo površnost, žutilo i senzacionalizam, osobito kriminofiliju (koju navodi prof.dr.sc. Ante Čović u znanstvenoj emisiji « Scientia Croatica », 27. veljače 2008. godine o temi « Etika u medijima »), gdje se najružnija ubojstva, samoubojstva i zločini raščlanjuju do najsitnijih pojedinosti i opisuju na najmorbidniji način.

Ne ulazeći u pozadinu fenomena suicida, koji je predmet zanimanja različitih znanstvenih područja, u rasprave o mogućnostima dobrovoljne odluke o samouništenju ili pak determiniranim medicinskim problemima s područja duševnoga zdravlja, u ovome radu želim se usredotočiti na utjecaj i ulogu tiskanih i elektroničkih medija koji o tome izvješćuju te na posljedice njihova senzacionalističkog izvješćivanja.

Činjenica jest da su duševni poremećaji, depresija, često udruženi sa samoubilačkim ponašanjem. No, ne treba zaboraviti da je na mlade utjecaj medija toliko izražen i snažan da događaji koji slijede nakon velikog

² Košir, Zgrabljic, Ranfl, „Život s medijima“, Doron, Zagreb, 1999. str.19.

publiciteta koji mediji daju suicidima, slijedi novi val samoubojstava. Radi se o tzv. Wertherovu efektu (prema liku iz Goetheova romana), kojime se objašnjava oponašanje samoubojstva.³ Nepotrebnim davanjem publiciteta samoubojstvu može se stvoriti ideja da je to nešto normalno, čak „smjelo, hrabro, odlučno“. U nedovršenom razvoju mlade ličnosti, to postaje dobra ideja za malo pozornosti i slave, osobito ako su udarne vijesti dale prostora tome činu.

Senzacionalizam u izvješćivanju tijekom 2006. i 2007. godine zasigurno je dao ideju i potaknuo nove mlade ljude da učine isto. To potkrepljuju i podaci iz crne statistike, slučajevi koji su zaredali jedan za drugim. Reakcija javnosti bila je slaba, javna televizija je pokušala nakon nekoliko izvještaja u Dnevniku poslušati savjete stručnjaka i ne izvješćivati o suicidima djece, no komercijalne televizije su podivljale u svojim opisima, neukusnim i tragičnim prisiljavanjem rodbine, prijatelja i nastavnika da daju izjave te tako s javnošću podjele svoj doživljaj tragedije. Akcija medija bila je nepodnošljiva. Upravo se na primjeru neetičnog načina izvješćivanja o suicidu, matematičkom točnošću mogu potvrditi posljedice lošeg djelovanja. Senzacionalističkim pisanjem o suicidu ništi se temeljna odrednica etike, ideje dobrog ljudskog djelovanja od opće koristi za javnost.

Znanstvena javnost o tome mora izraziti svoju spoznaju: pogrešno, senzacionalističko izvješćivanje o suicidu umnožava nove tragedije i patnje. U institucijskom smislu važno je potaknuti djelatnike u medijima prema etičkom djelovanju. Ne smije obeshrabrili činjenica da je etički diskurs u promišljanju društvenih pojava, poput suicida, na margini interesa ljudi koji stvaraju urednički rukopis.

Pod vidom bioetičkog diskursa u tom dijelu novinarskog izvješćivanja pokazatelji stručnih istraživanja govore da senzacionalizmu nema mjesta, da vijest ne opravdava svoje mjesto na naslovnica ili u udarnim minutama, te da nije dobro kalkulirati s događajem opisujući ga neobjašnjivim. Naime, uvijek je u pozadini mentalna ili tjelesna bolest, zloraba nekih stvari, različiti životni stresovi, a veličanje žrtve kao mučenika može sugerirati rizičnim osobama da društvo cijeni suicidno ponašanje.⁴

³ Philips et al, 1992. in Maris RW, Berman A.L. Maltzberger J.T. „Assessment and prevention of suicide“, Guilford, New York.

⁴ Poziv „Hrvatske psihološke komore“ za prevenciju suicida djece upućen pravobraniteljici za djecu RH

Svjetska zdravstvena organizacija upozorava kako mediji ne bi smjeli objavljivati slike počinitelja, opisivati način i mjesto suicida.

Pod vidom bioetičkog diskursa postavlja se pitanje: Zašto je i s kojim motivom nekad tek usputna rečenica u crnoj kronici novina prerasla u neviđenu medijsku agresiju prema javnosti, kada novinari sa strašću opisuju samoubojstvo do te mjere kao da šalju recept ili upute za upotrebu? Suicid se pokazuje kao uspješno provedeno djelo, a kad je riječ o novinarima sklonim misticizmu, moguća je i propaganda upotrebom religijskih ili kulturnih stereotipa.

U naše je doba informacija postala važan element života. Ali, samo ona nije dovoljna, pohlepnim uredništvima potrebna je i „jaka priča“.

Djeca izazivaju samilost pa se, svjesno ili ne, ali veoma često, koriste kao sredstvo za postizanje lakog i brzog emotivnog učinka. Pritom se zaboravlja da li time stvarno pomažemo djeci ili je zlorabimo. Sustavno, analitičko i promišljeno zastupanje dječjih prava još čeka svoje mjesto u hrvatskome tisku. Tome može pridonijeti i bolje poznavanje prava djece i metode kojima se mogu promicati u javnosti, upozorava Malović.⁵

Unutar civilnoga društva danas se živo raspravlja o biti i značenju medija. No, želimo li dohvatiti bit i značenje medija, trebamo dohvatiti čovjeka u fenomenu njegove želje za spoznajom. Kaže se da je čovjek „životinja željna novosti“. Jamačno, nema za čovjeka nijedne informacije bez medijalnog nositelja. No, ne postoji nijedan medij bez informacijskog značaja. Tek informacija čini medij medijem. Pitanje o ophođenju s medijima izražaj je ljudske kulture i zadaća etike⁶. U tome smislu je također zadaća etike i ovoga razmišljanja u svjetlu etičnog izvješćivanja koje uvažava humanum i humanitet, kao nešto za čime ide i čezne čovjek.⁷

I na kraju - dok izvješćuju o suicidu maloljetnika, mediji moraju voditi računa o dostojanstvu osobe, dostojanstvu njegove obitelji, o neobjavlivanju slike, imena, podataka, ili vrlo osobne intimne priče - jer se time ruši svaka ideja o poštivanju prava na privatnost i svaka ideja ljudskog dostojanstva.

Zadaća etike jest da se uvijek iznova vraća i podsjeća na uzvišenost čovjekova dostojanstva. Ono je izvan dometa čovjekove moći: ono je tu bez obzira na okolnosti u kojima pojedinac živi. Čovjek ga može poštovati

⁵ S.Malović, „Mediji i društvo“, Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2007, str.131.

⁶ J.Burić, 2003. 2 Kršćanska i/ili univerzalna etika“, Zbornik radova znanstvenog simpozija, Pazin, str.153

⁷ Isto, Marijan Jurčević, str.15.

ili ne poštovati, ali ga ne može dodijeliti niti oduzeti. Snagom svojega dostojanstva svaki čovjek u svakoj fazi svojega života, pa i unatoč teškoj bolesti ili patničkome umiranju, uvijek zadržava pravo i dužnost na poštovanje temelja i preduvjeta tog dostojanstva⁸.

U tome svjetlu bioetički aspekt ljudskoga života ili smrti mora bit pošteđen svake novinarske unovčivosti, naklade, estradizacije ili svakog trenda.

Literatura

McLUHAN, M., *The Medium is the Message*, Corte Modera (Gingko), 1996.

Košir, Zgrabljic, Ranfl, „Život s medijima“, Doron, Zagreb, 1999.

Philips et all, 1992. in Maris RW, Berman A.L. Maltsberger J.T. „Assessment and prevention of suicide“, Guilford, New York.

Malović, S. „Mediji i društvo“, Sveučilišna knjižara, Zagreb, 2007.

Burić, J. 2003. 2 Kršćanska i/ili univerzalna etika“, Zbornik radova znanstvenog simpozija, Pazin

Čehok, Koprek, „Etika-priručnik jedne discipline“, Školska knjiga, Zagreb, 1996.

⁸ Čehok, Koprek, „Etika-priručnik jedne discipline“, Školska knjiga, Zagreb, 1996. str.278.